

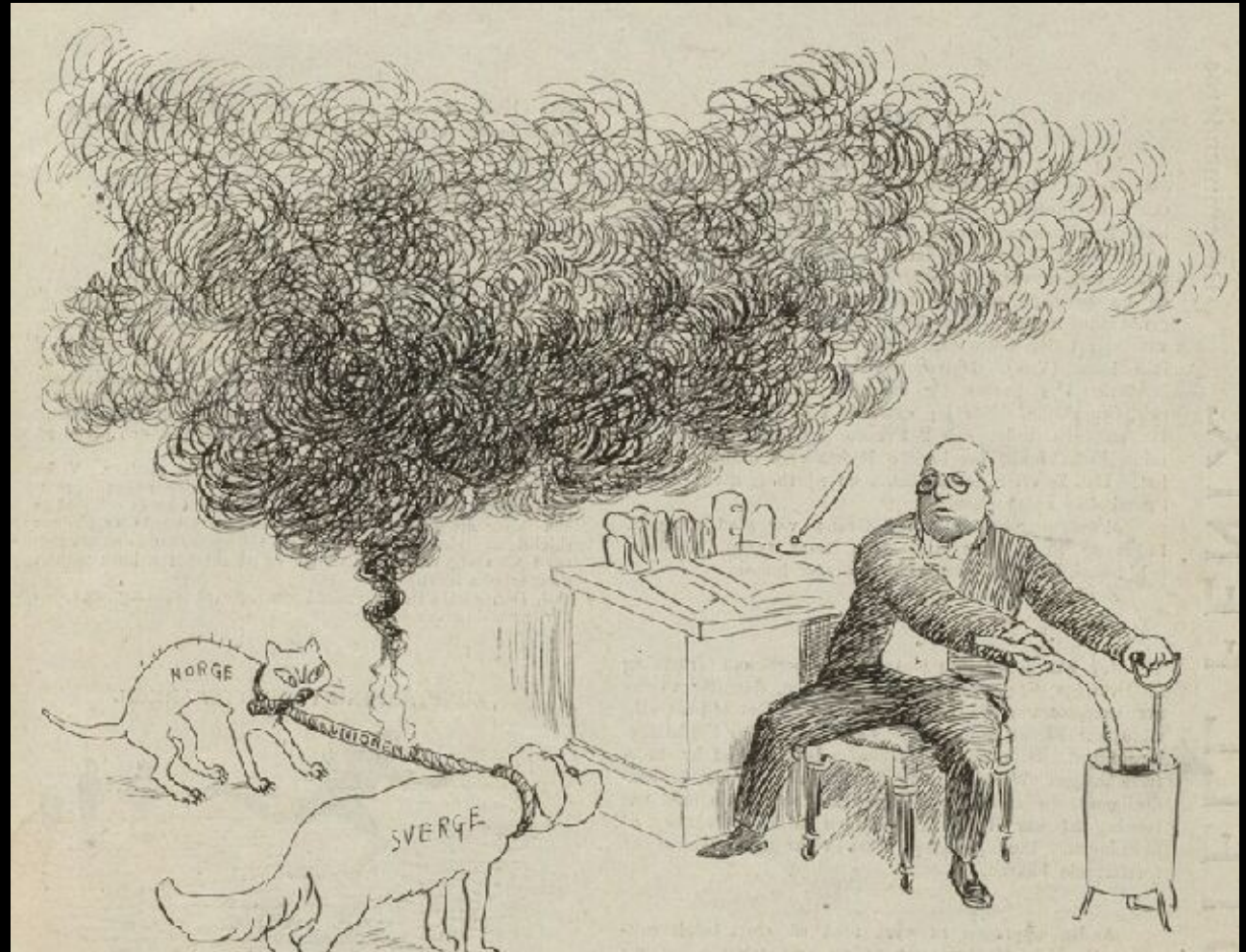
Norsko ve 20. století

Opakování z minula

- Stále „úřednický“ stát – Embedsmannsatten
- Vzniká parlamentarismus – 1884 první politické strany – Johan Sverdrup
- Dělnická hnutí – Arbeiderpartiet 1887
- Industrializace, rozvoj, emigrace do USA
- Národní obrození – hledání vlastního jazyka, kultury...
- Rozmach umění a kultury – malíři, spisovatelé, divadla

Rok 1905 – díl první

- V Norsku Høyre pro zachování unie za podmínek úplné rovnoprávnosti, Venstre pro samostatnost
- Na konci roku 1904 Švédsko přichází s návrhem na řešení konzulátů:
- Švédský ministr zahraničí bude schvalovat personál norských konzulátů
- Konzulové budou jmenováni první jménem švédského krále a Švédska
- Konzul nesmí konat proti předpisům švédského ministerstva zahraničí
- Pro Norsko jen velmi těžko přijatelné

Rok 1905- díl druhý

- Švédské požadavky znemožnily postup ve vyjednávání
- Norsko oficiálně hovoří o osamostatnění – podpora umělců, novin
- Bjørnson, diplomat Sigurd Ibsen, Fridtjof Nansen atd.
- Norové vyjednávají s mocnostmi o možnosti osamostatnění
- V květnu 1905 zasílá Storting nový zákon o konzulátech králi
- Král zamítá – norská vláda chce rezignovat – král zamítá, nemá náhradu

Rok 1905 – díl třetí

- 7. června 1905 vyhláší Storting, že „(...) unie se Švédskem pod jedním králem je zrušena z důvodu, že král přestal fungovat jako král Norska“.
- Král nesouhlasil – Storting mu navrhl, že by se králem Norska mohl stát jeden z jeho synů, což by znamenalo samostatnost pro Norsko, král odmítl, kdo na jeho místo? Princ Karel Dánský, synovec Edvarda VII
- Švédsko sestavuje komisi pro prozkoumání záležitosti – ta udává, že nedošlo k rozpuštění unie, protože to by muselo schválit i Švédsko, a to na základě referenda
- 28. července Storting vyhláší referendum o „platnosti proběhlého zániku unie“

Kong. Haakon

Rok 1905 – díl čtvrtý

- 13. srpna 1905 se koná referendum, 85% účast, 370 tis. hlasů, všichni muži nad 25 let, 184 hlasů proti
- Ženy neměly právo účasti na referendu, nicméně sehnaly 280 tis. hlasů – argument pro volební právo v 1913
- Vyjednávání o rozpadu od 31. srpna v Karlstadu, švédská komise a norští vyjednávači
- Téma k vyjednávání – vodní toky, určení hranic apod.
- Problematické – pevnosti a pastviny pro Sámy

Rok 1905 – díl pátý

- Vyjednávání v Karlstadu problematické – Norsko od 1895 intenzivně investovalo do pevností u hranic se Švédskem – to teď požaduje jejich demolici
- Možnost války mezi zeměmi – Švédské vojenské cvičení, přesun flotily k norským hranicím, Norsko mobilizuje
- Nakonec dohoda – demolice nových pevností, ponechání historických
- Sámské pastviny – dohoda o nové dohodě v 1917
- Švédský parlament uznává nezávislost Norska 26. října 1905

Rok 1905 - finále

- Kdo na norský trůn? Storting vyjednává s dánským princem Karlem
- Podpora ze strany Velké Británie
- Karel byl ochoten se stát králem Norska – chtěl mít jistotu – referendum
- Referendum o princi Karlovi 12. a 13. listopadu – 260 tis. pro, 70 tis. proti
- 25. listopadu přijíždí nová královská rodina do Kristianie – Král Haakon VII a syn Olav
- Jedno z nejmírovějších rozpadů států v evropské historii (spolu s Československem)

Norsko po roce 1905 - hospodářství

- Silný rozvoj průmyslu s novými technologiemi
- Norsko mělo snadný přístup k elektřině prostřednictvím vodních elektráren – Těžký průmysl, chemický průmysl...
- Rozvoj měst, dělnické třídy
- Průmyslový lov velryb
- Modernizace zemědělství

Norsko po 1905 - politika

- Se sílící dělnickou třídou posiluje i Arbeiderpartiet – ve volbách 1912 získá 26% hlasů, druhá nejsilnější po Venstre
- Volební právo pro ženy od 1913, chudina bez volebního práva do 1919
- Venstre se snaží posouvat více k dělnictvu – boj s Ap
- Norsko se prohlásilo za neutrální, pro jistotu opatrně posiluje armádu
- Únor 1914 – premiér má radost z „jasné oblohy na evropském politickém poli, jaká zde po mnoho let nebyla“

Norsko po 1905 - Konsesjonslovene

- Vzhledem k silnému rozvoji průmyslu v Norsku a vzniku elektráren bylo nutné získat zahraniční kapitál pro investice
- Více než 75% vodní elektráren (vodopádů) a 60% dolů bylo v zahraničních rukách – snaha o změnu – Storting v roce 1909 přijímá zákon „hjemfall“ – po 60 letech případnou elektrárny, doly a podobně státu
- Jedná se o zásah do ústavního práva k vlastnění majetku?

První světová válka

- Spolu s Dánskem a Švédskem neutrální
- Norsko tradičně závislé na zahraničním obchodu – obchodní partner pro Německo i Británii
- Obchodní flotila – velmi žádaná ze strany spojenců i Německa
- Dohody s Británií proti nákupu u spojenců a prodeji Němcům
- Problémy s dovozem zboží z Německa
- Norské lodě vozící britské zboží často terčem útoků německých ponorek
- Složitá pozice pro Norsko – „Neutrální spojenec“

První světová válka

- V Norsku panika – vybírání peněz a zlata z bank, hromadění potravin atd.
- Inflace, černý trh – nastavení maximálních cen, přidělový systém, od 1916 počátek prohibice
- Prodej ryb Německu – chtěli koupit všechny ryby – Británie vyhrožovala zastavením dovážení uhlí a ropy = Británie kupuje všechny ryby – Německo se zlobí – útoky na norské obchodní lodě
- Více než 2000 norských námořníků zahynulo
- Norsko dodavatel chemikálií pro Německo – Británie proti, zastavení dovozu uhlí...
- Neomezená ponorková válka ze strany Německa – velké množství norských lodí potopeno

Norsko po válce

- Od roku 1920 snížení inflace, zvyšování nezaměstnanosti (během roku z 2,5 na 17%), snižování hodnoty norské koruny
- Několik bank mělo finanční problémy
- Od roku 1919 zákaz prodeje silného alkoholu a některých vín a piv (na základě referenda) – alkoholické nápoje poté pouze na lékařský předpis – k léčení celé řady nemocí...
- Pokračuje posilování dělnického hnutí – odbory mají velkou moc, stávky

**Hvilken stemmeseddel vil
du bruke 18. oktober?**

Mot Brennevinsforbud

betyr hjemmets ruin.

For Brennevinsforbud

• betyr hjemlig lykke.

Vi velger stemmeseddelen:

**For
Brennevinsforbud**

Norsko po válce - politika

- Od roku 1920 nová strana – Bondepartiet – agrárníci
- Arbeiderpartiet – silné ovlivnění Komunistickou stranou z Moskvy – Strana přijala podmínky ruské komunistické strany a stala se v roce 1921 součástí Kominterny – méně radikální část Ap se oddělila a založila Norges Socialdemokratiske Arbeiderparti
- Ap se už v roce 1923 odklání od Kominterny pro neschopnost plnit podmínky komunistů – vzniká Norges Kommunistiske Parti, Ap se v roce 1927 slučuje zpět se SocDem – pak vyhrává volby do Stortingu

Ekonomická krize

- Velká hospodářská krize doléhá na Norsko v roce 1930
- Ohromný nárůst nezaměstnanosti – až na 40%, produkce i HDP rychle klesá, na úrovni roku 1930 až v roce 1935
- Množství demonstrací a konfliktů s policií
- Velký dopad na venkov, kde přišlo o práci velké množství lidí pracujících v dřevařském průmyslu
- Posiluje Ap – od roku 1935 (až do roku 1963) u moci – Johan Nygaardsvold (volby v roce 1933 přes 40%)

Zahraniční politika před 2. sv. válkou

- Norsko pokračuje ve své neutrální zahraniční politice – 1920 získává Špicberky, aktivní v humanitárních a sociálních podnicích Společnosti národů
- Snaží se získat práva k lovu a rybolovu u východního Grónska – Pokus o okupaci Grónska – prohra u soudu v Haagu v 1933
- Během krize podfinancování armády, Norsko bylo proti společné severské vojenské alianci

Norsko v předvečer války

- I přes sílící napětí v Evropě Norsko stále prosazuje vlastní neutralitu
- Norsko má před vypuknutím války čtvrtou největší námořní flotilu
- Po začátku války bylo Norsko považováno za strategického partnera – svojí flotilou mělo zásobovat Velkou Británii, která byla pro vedení války závislá na dovozu surovin ze zahraničí, Spojenci se snažili během roku 1939 přesvědčit Norsko, aby vstoupilo do války na straně Spojenců
- Norsko podepsalo se Spojenci dohodu o poskytnutí velké části své flotily pro jejich účely
- Důležitý partner i pro Německo – Narvik, přístav na severu u Švédska, ze kterého měla do Německa proudit železná ruda (stejně i do Velké Británie)

Začátek války

- Norsko sice vyhlásilo neutralitu, ale bylo opět v obtížné situaci – tlaky z obou stran
- Norsko ale svoji neutralitu chtělo bránit – posilovalo armádu, hlídalo pobřeží – vzhledem k podfinancované armádě ale málo efektivní
- Norskými vodami se vozilo železo do Německa, Británie zamínovala norské vody, Spojenci připravovali plán na obsazení Norska a zamezení přepravy železné rudy do Německa (40% železné rudy v Německu bylo z Norska/Švédska) – Operace Stratford – Primárně plán na pomoc Finsku proti SSSR v Zimní válce
- V norských vodách dochází ke konfliktům mezi Spojenci a Německem

Okupace I.

- Vzhledem k zesilujícím bojům mezi Spojenci a Němci v norských vodách byla neutralita Norska vážně poškozena – Norsko by mělo být schopné kontrolovat své neutrální území
- Spojenci plánují invazi do Norska, Němci zpochybňují neutralitu Norska a plánují invazi sami, Britové se chystají na obsazení Norska v momentě vylovení Němců...
- V noci na 9. dubna dochází k invazi německých vojsk do Norska a Dánska, bez vyhlášení války, útok na pobřežní města, pevnosti a letiště
- Německý velvyslanec v Norsku předává norskému ministru zahraničí Halvdanu Kohtovi ultimátum a žádost o kapitulaci, Norsko odmítá

Okupace II.

- Norská armáda se pokoušela útok odrazit, ale i přes jisté dílčí úspěchy byla bez šance
- Vláda, parlament a královská rodina ale získává prostor k útěku z Oslo
- Prchají přes Elverum do Molde, 29. dubna jsou evakuováni do Tromsø, 7. června evakuace do Británie
- Norsko kapitulovalo 10. června po těžkých bojích o Narvik, po kterých se Spojenci stáhli z Norska

Norsko pod Německou vládou

- Vidkun Quisling – předseda strany Nasjonal Samling, fašistické a nacionalistické strany, pod faktickou kontrolou Německa
- Quisling se už 9. dubna v rádiovém vysílání NRK prohlásil za předsedu vlády (bez podpory Německa), v následujících měsících dochází k úplnému podřízení Německu
- Cenzura, zatýkání, zákaz vlastnění rádia, 400 000 německých vojáků v Norsku
- Německo v Norsku buduje velké množství pevností – obava ze Spojeneckého útoku
- Příkladový systém, většina potravin okupantům, i alkohol byl na příděl

Norsko pod Německou vládou II

- Německo okamžitě po okupaci začíná rozšiřovat těžký průmysl v Norsku – hlavně hliníkárny, využívání norských elektráren
- Němci se v Norsku snažili chovat „diplomaticky“ – ne všechny konflikty byly řešeny silou – spolupráce s norskými firmami
- Vzhledem k nutnosti přepravy vojáků po Norsku se stavělo množství železnic – 400 km během války
- Navýšení produkce mražených ryb – potřeba zásobovat německé vojáky na více frontách

Det er

F O R B U D T

å stå i vognen så lenge det finnes sitteplasser. De som ikke etterkommer påbudet blir fra idag bortvist fra vognen og straffet.

Das Stehen in dem Wagen

IST VERBOTEN

solange es noch Sitzplätze gibt
Wer dem Gebote nicht Folge leistet,
muss den Wagen verlassen und wird bestraft.

Oslo, 4. mai 1944.

Politipresidenten i Oslo.

Exilová vláda

- Vláda, která v dubnu 1940 utekla z Oslo, se i nadále považovala za legitimní
- Kde se usídlí? Londýn nebo Kanada? Strach z okupace Anglie, ministr zahraničí Koht stále prosazuje neutrální politiku, ostatní chtějí být čistě na straně Spojenců, Koht má kancelář několik desítek kilometrů od Londýna ze strachu z bombardování
- Norský parlament pod vedením Quislinga požadoval odstoupení krále Haakona, ten odmítá
- Předseda vlády Nygaardsvold mění Kohta za Trygve Lie, pozdějšího prvního generálního tajemníka OSN

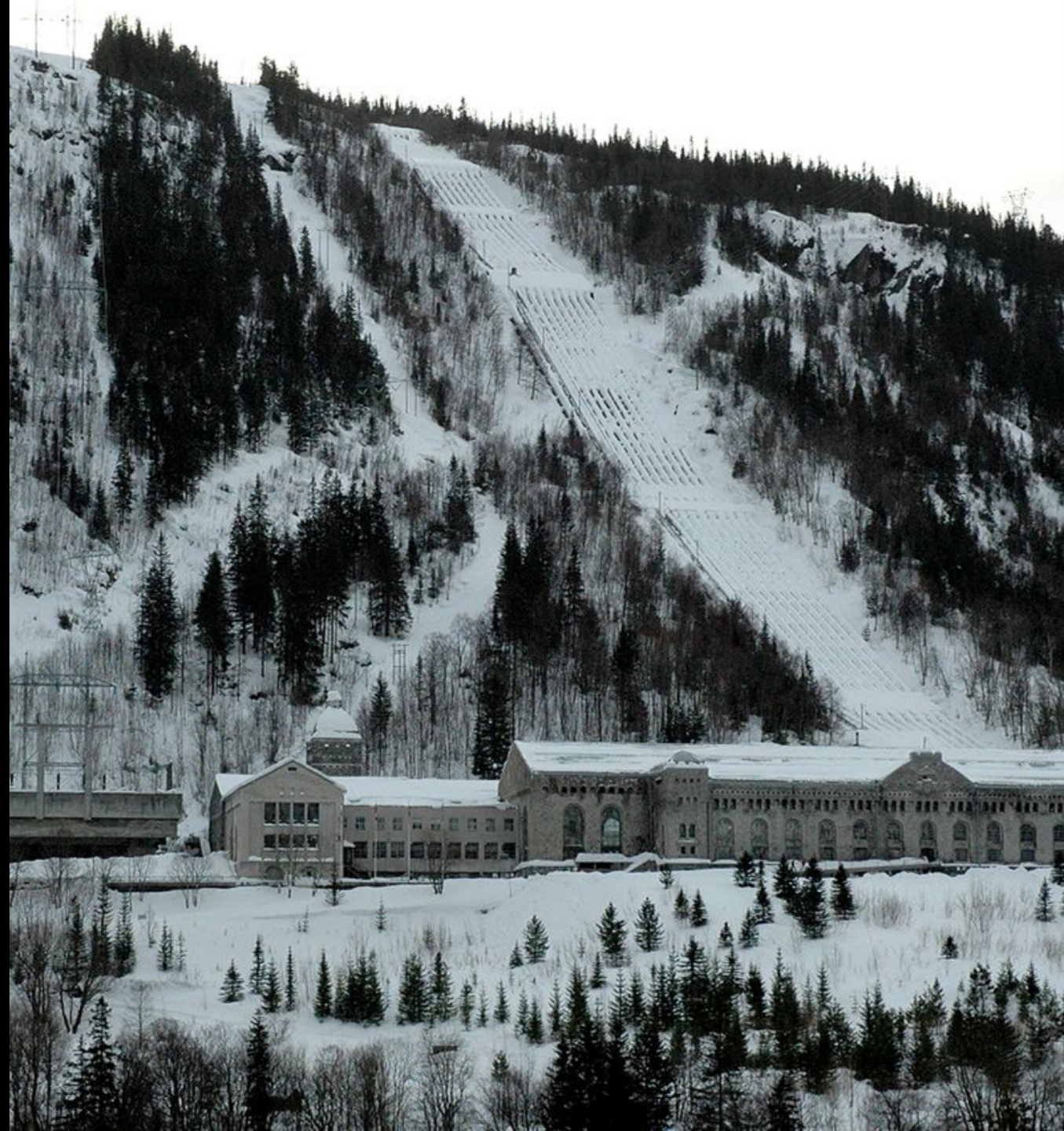
Domáci odboj

- Už na podzim 1940 vznikají první odbojové organizace, od 1941 vojenský odboj Milorg a civilní odboj Sivorg
- Milorg byl v létě 1941 schválen vládou v Londýně jako část norské armády
- Podpora ze strany spojenců – co nejvíc německých vojáků mělo zůstat v Norsku, aby nemohli pomáhat na jiných frontách – materiální pomoc Milorgu od Velké Británie, Británie také několikrát „naznačovala“ invazi do Norska
- Odboj pomáhal utíkat pronásledovaným do Švédska, nebyl příliš agresivní ze strachu před Německým terorizováním obyvatelstva
- Potopení lodě MS Donau, zničení množství Messerschmittů,
- Max Manus

Boj o těžkou vodu

- Těžká voda – Dioxid deuteria – Používána v atomových bombách
- První komerční elektrárna a výroba těžké vody na světě – Vemork u Rjukanu – snaha spojenců o zničení továrny na těžkou vodu, aby Hitler nezískal atomovou bombu
- Po nezdařeném útoku britských parašutistů se v roce 1943 norští výsadkáři dostali až k továrně, kterou poškodili výbušninami
- Po obnovení produkce bombardováno Američany, zastavení produkce těžké vody – Němci chtěli přesunout všechnu vyrobenou těžkou vodu do Německa – Potopení trajektu na jezeře u Rjukanu se 40 t těžké vody a 14 civilisty na palubě.

mnohem více...

- Deportace Židů – Leo Eitinger
- Norské ženy a němečtí vojáci
- Využívání válečných zajatců
- Kolaboranti (Knut Hamsun)
- Zajatecký tábor na Grini
- Norští vojáci ve službách Německa

Konec války

- Po ukončení války mezi Finskem a SSSR bylo možné zaútočit na Norsko z východu – Němci se stahují a aplikují taktiku spálené země – ničí za sebou vše ve strachu před postupem Sovětů – ti všech nechávají Norsko v rukou západních mocností dle dohody a do Norska příliš nepostupují
- Německo kapitulovalo 8. května 1945 – bez velkých bojů v Norsku, odboj získal převahu a začal návrat německých vojáků domů
- 9. května přilétají první spojenečtí vojáci, 13. května korunní princ Olav, vláda 31. května a král Haakon 7. června při ukončení demilitarizace Němců
- 6. července vyhlásilo Norsko válku Japonsku...

Konec války II

- Norsko přebírá velkou část německých zbraní, využívá německé vězně k čištění minových polí (několik set Němců zahynulo)
- Zhruba 100 000 válečných zajatců ze SSSR, Polska a Jugoslávie, asistence Švédska při repatriaci Sovětů
- Zhruba 15000 Čechoslováků, většina z nich Sudetští Němci, posláni do Německa, zbytek zpět do Československa...
- Celkem během války zahynulo více než 10 000 Norů

